

Johann Benedict Carpzov Philipp Ludwig Hanneken

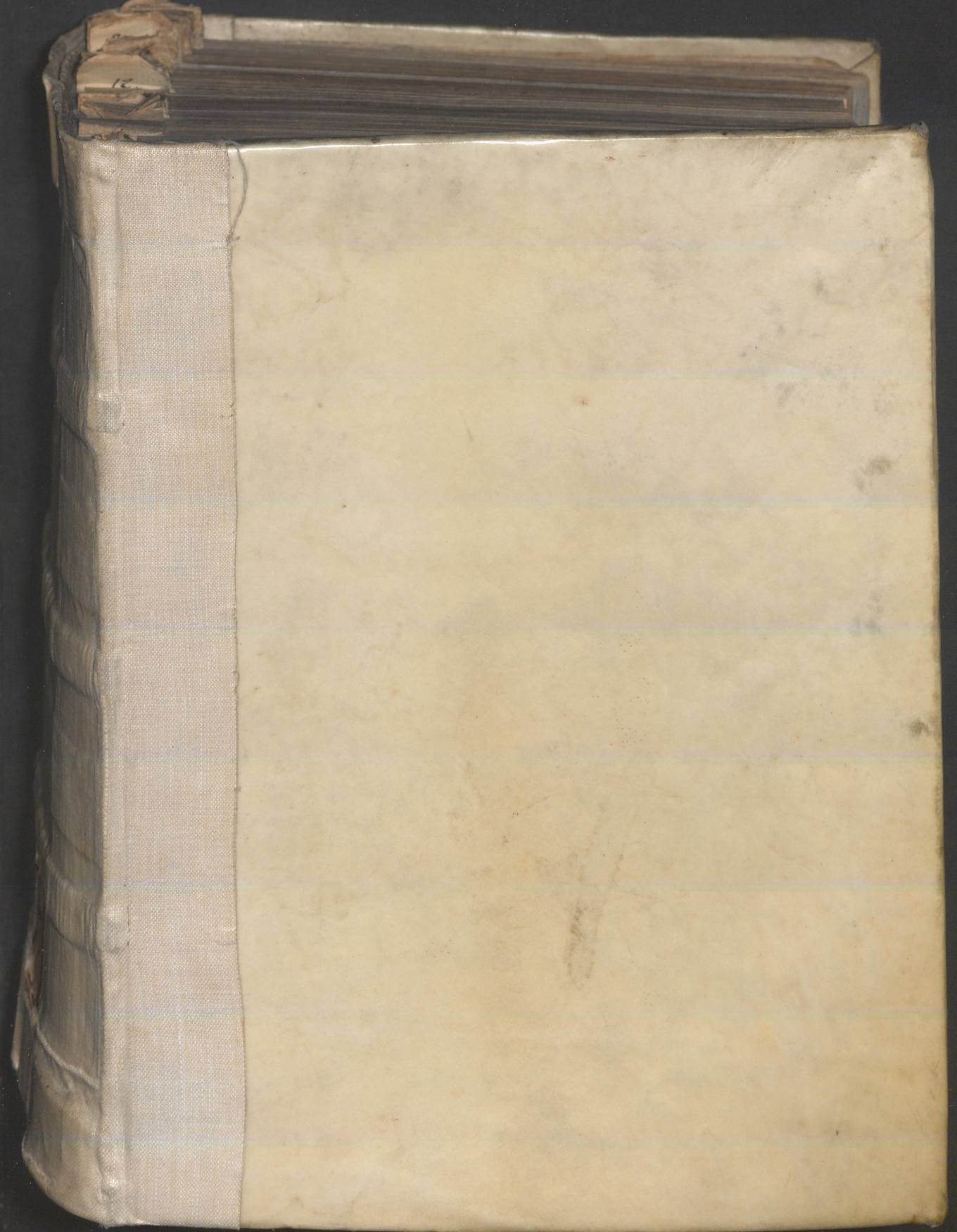
**Biga Epistolarum Ecclesiasticarum a Consummatissimis pro tempore Theologis
Dn. D. Joh. Benedicto Carpzovio, Et Dn. D. Phil. Ludovico Hannekenio, Ad se
invicem scriptarum, In Quibus Lector nonnulla inveniet ad Historiam Collegiorum
Pietatis apprime facientia**

Giessae Hassorum: Literis Kargerianis, 1691

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn819073571>

Druck Freier Zugang

224 p

56 p

142 p

127 p

170 p

23 p

22 p

193 p

15 p

15 p

14 p

13 p

16 p

16 p

15 p

12 p

23 p

48 p

24 p

46 p

36 p

64 p

16 p

24 p

16 p

16 p

16 p

100 p

16 p

80 p

16 p

16 p

16 p

16 p

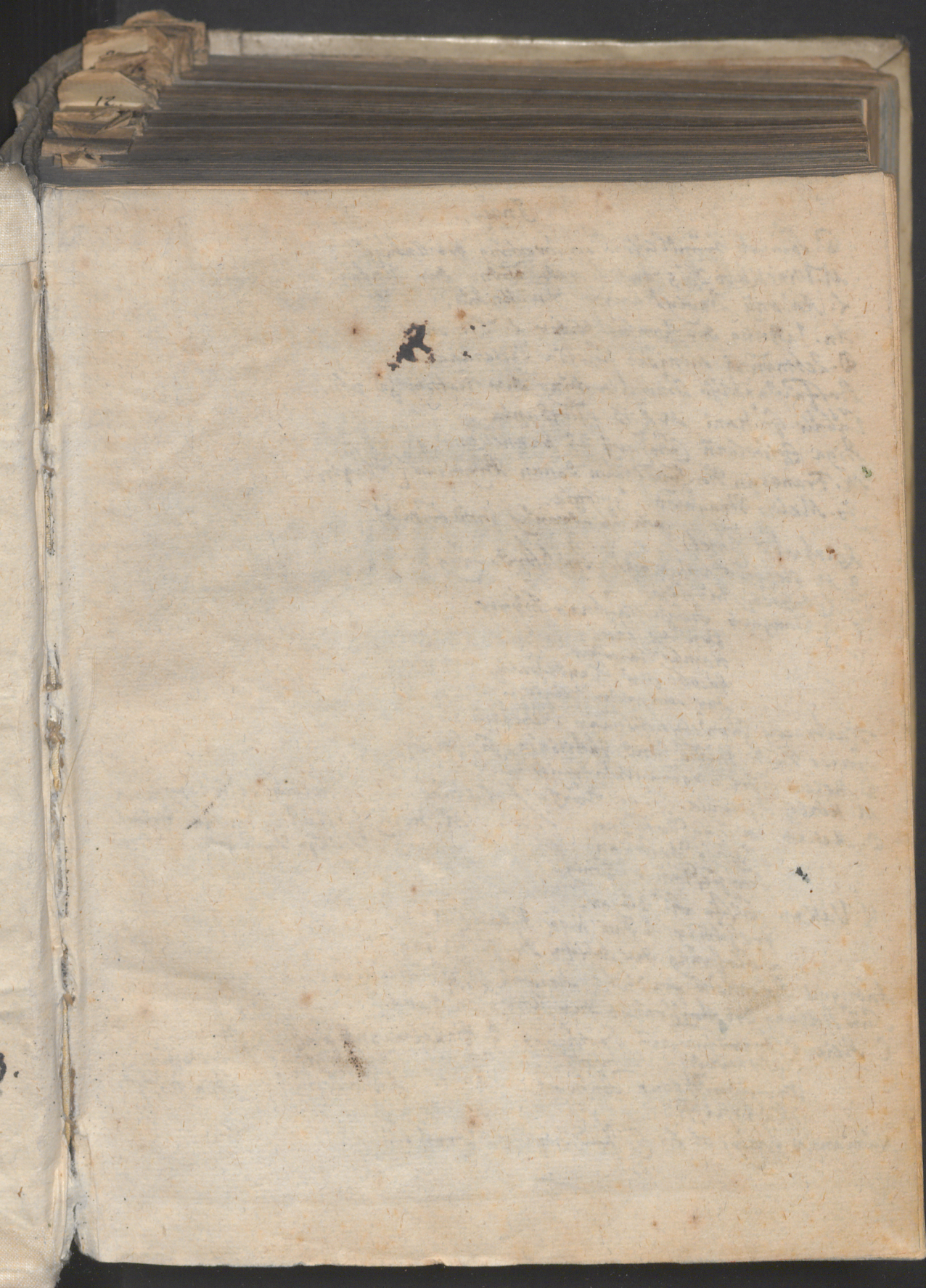
16 p

16 p

516. ~~145~~

F.g. — 1097¹ - 43.

12.

B I G A
EPISTOLARUM
ECCLESIASTICARUM,

à
Consummatissimis pro tempore Theologis
Dn. D. JOH. BENEDICTO
CARPZOVIO,

ET
Dn. D. PHIL. LUDOVICO
HANNEKENIO,

Ad se invicem scriptarum,

In Quibus

Lector nonnulla inveniet ad Historiam

COLLEGIORUM PIETATIS

apprimè facientia.

GIESSÆ HASSORUM,
LITERIS KARGERIANIS,
M DC XCI.

22

BICA

EPISTOLARUM

THEOLOGICARUM

DR. D. JOH. BENEDICTO

DR. D. THOMAS

COLLEGIUM

UNIVERSITATIS

33

L. B. S.

Uanta sit Epistolarum à sapientiffimis Theologis conscriptarum utilitas ad lucem Historiæ Ecclesiasticæ præferendam, res ipsa per se satis loquitur, & abunde id declaratum dedit Summè Reverendus FECHTIUS, in eruditissima Dissertatione Epistolis Marbachianis præfixa; ut de voluptate insigni nihil dicam, quâ animus secretas tantorum Virorum colloctiones legens perfunditur. Quare cum apud me amici vidissent binas istas, quas Tibi nunc, Lector Benevole, exhibeo, Epistolas, hortati me sunt, ut cum publico easdem communicarem, cum non parum lucis allatura videantur historiæ Collegiorû Pietatis, cujus conscribendæ gloria posteris nostris reservabitur. Quod magis est, me incio, & si rescivissem, invito, pacti sunt cum Bibliopola qui eas sumptibus suis imprimendas curaret. Quid facerem ego, cui nihil prius aut antiquius unquam est futurum, quam ut Ecclesiæ commo-

A 2

gavi

4
gavi veniam à Summe Reverendo Nostro Dn. HANNE-
KENIO, Præceptore ac Hospite meo æternum deve-
nendo, ut eas edendi potestatem mihi concederet, faci-
leqve obtinui, licet ob innatam modestiam & æqvitatem
parcus sit aliàs suorum æstimator, hac saltem lege & cau-
tione, ut meum sit periculum, si qui forte futuri essent
hujus rei obtreçtatores. Qvos uti nullos fore confido,
nisi Pietistas, qvorum pessimæ sectæ larva in his episto-
lis detrahitur; ita horum indignationes magno animo
aspernandas mihi duco, tum demum omne punctum tu-
lisse me ratus, si purioris Theologiæ cultoribus solum
placuerit, & qui ab infausta ista palliatæ pietatis labe
sint immunes. Habes instituti mei rationem, quæ si
probabitur, plura daturus sum ex *Scrinio Hannekeniano*,
his fortè etiam meliora. Bene vale mi Lector & frue-
re mei non immemor.

M. Johannes Moltherus,
Wetzlariensis,
SS. Theol. Consecraneus.

EPIST.

EPISTOLA PRIOR

Domini

D. Joh. Benedicti Carpzovii,

Ad Dominum

D. Philippum Ludovicum Hannekenium.

Vir Maximè Reverende, Amplissime atq; Excellentissime, Dne. Fautor atq; in Christo Frater honoratissime,

OBtulit mihi EXCELL. T. literas oppido gratissimas Dn. MASCOVIUS, cujus eruditione, pietate atq; virtute haecenus delector, ut non possit non accepta esse mihi jucundissimi hujus convictoris quotidiana consuetudo, maxime, quod de rerum vestrarum statu certiore me fecerit haud mediocri solatio, quando malorum socios nos miseros habere inde cognovimus. Equidem antè annum, & quod excurrit, malefactorum quorundam juvenum, nescio cujus patrocínio innixorum, protervitas multum nobis facesivit negotii, & parum abfuit, quin cum maximo solidæ eruditionis ac veræ pietatis studii damno larva pietatis triumpharet, sed *ὁ δὲ δὲ πὴν μηχανῆς ἐπιφανῆς*, finem fabulæ citò imposuit. Quanquam metuo, ne qui novorum Ecclesiæ Reformato-

6

matorum gloriam ambiunt, aliam viam, qua scopum hunc suum consequantur, majori cum Ecclesiæ damno ineant. Quorum ego conatibus programma istud, quod adjeci, dum opposui, dici non potest, quantum crabrones irritaverim. Ac structæ mihi à Pietistarum non minùs quam Atheorum patrono infidiæ incautum facillè oppressissent, nisi alio flexisset. Magnatum animos Divinum Numen. Ceterum advehebatur superioribus nundinis autumnalibus ingens cista exemplis Epistolæ WINCKLERIANÆ ad EXCELL. T. de collegiis pietatis repleta: sed cùm in tempore de illo renunciatum esset Collegæ nostro DN. D. VALENTINO ALBERTI, cui rei librariæ cura à Potentissimo Electore nostro commissæ est, priùs fisco inferebantur, quàm ullum ejus exemplar Lipsiæ divenderetur, ut nulla hæctenus apud nos copia illius fieri potuerit. Enim verò hæc illa tempora sunt, in quæ nos DEUS reservavit, qui tamen porrò tueri Ecclesiam suam pro divina sapientia noverit, cujus providentiæ confisi, bono simus animo. Cujus gratiæ EXCELL. T. cœpto nuper multisque secuturis annis sincere commendo. Lipsiæ dab. XII. Januar. A. 1691.

Max. Rever. Tuæ Excellent.

Ad preces & officia
devot.

Joh. Bened. Carpzovius, D.

EPIST.

EPISTOLA ALTERA
 Domini
 Philippi Ludovici Hannekenii,
 Ad Dominum
 Joh. Benedictum Carpzovium.

Vir Maximè Reverende, Amplissime atque
 Excellentissime, Dn. Fautor atque in Christo
 Frater honoratissime:

Quod ad EXCELL. T. literas tardius
 nunc respondeo, in causa fuerunt plurima ne-
 gotia quibus interea temporis distentus fui, illis
 tamen tantisper sepositis, ne diuturnum silentium frau-
 di sit arctissimæ, quæ nunc inter nos coalescere cœpit,
 amicitia, ad intermissum scribendi officium libenter re-
 gredior haud facile illud post hac abjecturus, modo EX-
 CELL. T. non displiceat imposterum, quoad per mu-
 neris difficilem his temporibus administrationem & con-
 ciones funebres licebit, ferram calamariam mecum sub-
 inde reciprocare, & ad calamitatem, quæ Ecclesiis no-
 stris imminet, averruncandam protinus callida consilia
 & auxilia sua conferre. Quod ut eo melius à nobis
 effectum dari queat, non cunctabor ego, si desint apud
 vos strenui & masculi commilitones, qui contra PIE-
 TISMUM consertis manibus depugnent, ejusmodi porro
 subjecta ad vos mittere, quæ in nostris Scholis educata,
 &

& lacte veræ & solidæ Theologiæ nostræ probe nutrita fuerint, qualis est PRECLARISSIM. Dn. MASCOVIUS ex mea disciplina, vestræ nunc doctrinæ & mensæ alumnus, cujus sane eruditione, pietate atque virtute mirum in modum. EXCELL. T. magis magisque delectatum iri confido, cum plane effectum sciam ad unguem & ad exemplar genuini Theologi, & quod caput est rei, in Metaphysicis præprimis & Scholasticis paucos noverim cum ipso conferendos, quod sane præcipuæ laudis summam complectitur, & maximam in animis fidelium delectationem parit, quando certum est nobis & exploratum ex ejus scientiæ, quæ regina ceterarum audit, neglectu, *πρωτων ψευδων* natum fuisse, quod Pietistarum gentem progenit nostris commodis opimisque ex aliorum ignorantia præmiis & Ecclesiarum bono fatalem atque exitiosam. Mihi vero non minus solatii alicujus loco fuit quod ex EXCELL. T. literis percepi afflictionem Ecclesiæ vestræ coincidere cum pressura illa, quam noster coetus ab intempestivis illis Pietatis assertoribus patitur, neque amplius solamen miserum reputabo malorū, quæ agimus, socios habere; sed potius miseriam omnem eo facilius evanescere judicabo, quod si cum aceto afflictionis proximi temperetur, facile tum colliquescat, ex vulgari proverbii sententia. Quanto verò animus meus delibutus fuerit gaudio, ubi epiphaniam auxilii tui, quasi *ἀπὸ μηχανῆς* Luciferi ope illucescere sensit, dicere satis nequeo, & hoc unum ardentibus votis precor, ut cœlestis gratia ex alto benedicat conatibus atque machinationibus tuis, ut illepidum illud Pietismi ædificium brevi corruat & evertatur funditus, T. autem EXCELL., cum
cœte-

12.

9
cœteris Dominis Confratribus haut illepidis *benedictus*
sit tam secundum DICI, quam etiam secundum ESSE, &
benedicendus maneat in odium Pietistarum & ipsius Pie-
tatis, si non sit ad analogiam veræ & *γνησίως* Lutheranae
fidei. Fiat! Fiat! Jam autem ex relationibus aliorum,
cogoveram, quantum negotii EXCELL. T. facessere in-
stituerint maleferiati isti pietatis asseclæ, quando gravi-
ter ferre visi sunt, quinque annorum spatio unicum ca-
put Jesaiæ non fuisse absolutum in prælectionibus publi-
cis; quasi verò EXCELL. T. non alia & graviora incum-
berent negotia, propter quæ vacare non semper liceat
muneri Professorio. Frigida verò & sine sale videtur
maleferiatorum juvenum allusio, quando respiciendo
ad Thomam Haselbachium Professore[m] quondam Vien-
nensem, qui plus quam viginti annos in explicando pu-
blicè Geneseos capite primo consumpserat, EXCELL.
T. agnomen indere sategerunt *Haselbachii Lipsiensis*. Ut
enim taceam istum Haselbachium religione fuisse Catho-
licum inq; Academia Catholica Professore[m], qua ratio-
ne absurda omnino est ejus comparatio cum Professo-
re *γνησίως* Lutheranò, neque minus inconveniens quam
si vellet aliquis humano capiti nasum Rhinocerotis ap-
ponere, aut inter tenebras & lucem pacisci. Maxima
præterea est differentia inter factum Haselbachii & EX-
CELL. T. institutum. Ille enim perpetuis lectionibus
tot annorum spatio continuatis in tractatione capitis
memorati per totam Physicam latissime patentis nau-
seam auditoribus pepererat, cum econtra EXCELL. T.
vix semel aut iterum more consveto, nec interrumpen-
do, in anno togam Professoriam induerit, presseritve
B
cathe-

cathedram sub gravissimo elocutionis pondere cum stupore omnium gementem. Fortasse etiam isti exemplo suo instigare EXCELL. T. voluerunt ad collegia pietatis privata & quidem gratis, quod absurdorum absurdissimū videtur, instituenda, calculo illo elatiores facti, quem EXCELL. T. in *virtutis dictaminibus* lingua vernacula editis, p. 443. & seqq. ejusmodi collegiorum celebrationi adjecit ac commendavit majorem in modum, licet credam & persuasus sim firmiter, ne tum quidem eam tibi serio fuisse sententiam, verum in gratiam aliorum idem cum aliis te cecinisse carmen. Verum ego in eā sum sententia, seriam jam tum poenitentiam subiisse hanc ob rem EXCELL. T. ob verba paulo inconsideratius prolata, quæ sanè mihi & omnibus cordatis Zelatoribus sudes fuerunt in oculis, & scandalum haud leve intulerunt animis infirmorum, proptereaque sincera mente exhortor EXCELL. T. ut tollat istas paginas ex libro suo, aliasq; substituatur commodiores, aut ad minimum mutatione sententiæ publice profiteatur, ut desinant gloriari Pietistæ consensu putatio EXCELL. T. & approbatione apparenti. Satis verò inde manifestum est, si vel latum unguem intempestivis istis Reformatoibus, aut isti pietati, concedamus, mox volam ab ipsis occupari ac latius inde noxam serpere, donec toti corpori malum inferatur haud facilè medicabile, & non nisi igne & ferro tollendum. Vix introducta fuit in Ecclesias vestras *Catechizatio* singulis diebus Dominicis instituenda magno certè cum tædio & sine ullo, quod inconueniens est, salarii incremento Ecclesiasticorum, exiguu aut certè modico plebis fructu, cum ecce maleferiatorum quorundam,

dam, eodem qui præcipuus autor & svasor fuerat Ca-
techisationum innixa protervitas ulterius statim dilabi-
tur & Collegiorum etiam biblicorum & pietatis quoque
gratis instituendorum necessitatem vobis vult imponere,
quod institutum procedere si debuisset, quid quæso reli-
quum vobis fuisset temporis animo honestis voluptati-
bus recreando, vestationibus excursionibusque in villas
& pagos vicinos faciendis, computationibus & commes-
sationibus, sed parce & frugaliter ut solent *græci* Luthe-
rani ad instar Agaparum primitivæ Ecclesiæ, celebrandis?
Apage inconsultum pietatis Zelum nec nisi cum totali
solidæ eruditionis exterminatione, & redituum nostro-
rum ex variis legitimis amissione sequendum, eorum,
hominum, qui Metaphysica collegia, ut audio Vulcano
consecrare pro ludo habent, qui Rabbinicæ sapientiæ
studium negligunt, fabulas Recutitorum Doctorum, mul-
tùm mediis fidiis reconditæ scientiæ continentes, sper-
nunt, & ad plebem instruendam nihil facere impudenti
ore clamant, qui concionum artificiosè ad ductum Ho-
dogetici concinnandum studium susque deque habent,
& tam judicant ridiculum & inconveniens, quam si quis
in Aula aut solemnio loco sermocinaturus dispositionem
quandam sibi eligeret ex Cl. Dn. Weisii Oratore Politico,
vel etiam Pl. Rev. Dn. Riemeri Oratore Astrali? Quid
sanè expectes ab ejusmodi capite, quod tam paradoxas
tamque nocivas fovet sententias? Sed bene est, quod
machinationibus vestris divinis tam cito finis *Fabula Pic-
tistica* impositus fuerit, quam qui verè *Fabulam* dictant,
in vestro primum cerebro natam, patre errore, matre
phanthasia, actamque ludis Lipsiensibus in compi-
tis,

tis, in foro, in umbonibus, in curia non sine ingenti popularium delectatione ac plausu, eos ego homines minimè audiendos esse existimo. Digna sanè res triumpho, ut tu triumphans & Domini Inquisitores ceteri ovantes invehentur templum, sequereturque caterva perversorum, & Oratione aliqua Eucharistica solenniter recitanda, cui novum esset scribendum *Programma* ab EXCELL. T. tanquam spectabili Theologicae Facultatis p.t. Decano, quod sub Rectoris vestri Magnifici nomine procursum publici certe ac Academici Scripti vim atque auctoritatem habeat. Profecto dici non potest, quantopere placuerit ab EXCELL. T. adjectum *Programma* gravi liberalique & cordato orationis genere scriptum & fundamenta pietisticae doctrinae fortiter convellens, cujus generis plura ab EXCELL. T. scribenda censeo, quam diu Decani personas gerit: (nam fronte capillata est, posthac occasio calva,) ad plenam de istis hominibus victoriam reportandam. Sanè sicut Johannes Evangelista Theologi nomen nactus est ob altiore de rebus divinis doctrinam; ita credo facilè EXCELL. T. id honoris promeritum esse, ut *Johannes ὁ πρῶτος ἐγγράμματεὺς* vocitetur à grata posteritate; adeo lepidum est & planè incomparabile Programmatis ad me missi specimen. Quod utique nervum omnem praecidit atque aeternum silentium imponere videtur Pietistis, quos libenter Pietastros vocarem, nisi metuendum esset, eos, ut sunt dicaces, & protervi admodum ingenio, *Theologastrorum* nomen vicissim nobis imposituros minimè profecto honorificum. Mustitare enim contra invictam argumentorum programmatisticorum robor nemo quicquam poterit, nec audebit

12.

13

bit facilè, nisi velit manifestum favoris & fortunæ periculum incurrere, manebit itaqve firmum & inconcussum, nulla amplius reformatione & emendatione indigere mores nostrorum hominum, imprimis vestrorum Lipsiensium, qui à tuo exemplo incomparabili ne latum ungvem recedunt, & nihil unquam committunt, quod à te non approbatum nòrint, postquam Lutherus, cui soli Reformatoris nomen & gloria competit, satis repurgavit Doctrinam à fermento Papistico atq; ad eam perfectionis summam evertit doctrinæ orthodoxæ capita, ut vanum sit omnino & impossibile nobis Theologis sanctiores mores vitamqve ab omni penitus labe puram inducere in statum Republicæ Lutherano Evangelicæ. Quæ sane nunc, si unquam, florentissima est, & omnibus puritatis & sanctimonix numeris absoluta censi debet, ut læto ore concinere nec injuria queamus, *hic est templum Domini* ubi facundissimis neq; illepidis sermonibus umbones sacri personant, ubi pulpita Academiarum angustis omnino, neqve publici saporis dictaminibus lectionibusqve onusta frequentantur, ubi tam larga messis est, Systematum, Compendiorum, Manualium, Breviculorum aliorumqve operum præclarissimorum, quæ ad hunc censum pertinent saluberrimis distinctionibus, limitationibus, stricturis, objectionibus, decisionibus refertissima, ut sane major sit numerus, quam est muscarum & grillorum campestrium, cum caletur maxime, Quid ergo de istis hominibus judicandum, qui ex sacro & politico ordine nostris & patrum temporibus tam immanes de corruptione morum instituerunt querimonias, & tam clericis quam secularibus longam &

invidiæ plenam dicam scripserunt, istud sanè palam est & in aprico, neque lynceo hic opus acumine ut fanatici spiritus tetra facies sub hac integritatis atque innocentia larva delitescens detegatur. Quid enim? WEIGELIANI certe sunt *Bohemista, Rosacruciani, Pratoriani, Puritani, Quackeri* aut *Labadista*, & plus etiam, si nos velimus, licet magna sanctitatis specie veri & non simulati Christianismi idoli prætendant Schismati & doctrinae novaturienti. Quod si Moërlinos, Chemnitios nobis oggerant, si Gerhardos aut Meisneros, Arndios, Meifartos, Lutkemannos, Mulleros, Geieros, Kortholdos, Scriveros, aut Speneros denique, non amplius tam obesæ naris sumus Theologi ut fuimus hactenus, ut Sanctulorum horum Zelum ἀζήλον, & quæ inde animo infirmorum derivatur noxam non olfaciamus protinus. Homines sane eos fuisse præclareque & non male subinde de Ecclesia meritos inficias ire nolim, sed homines fuere, & humani quid nonnunquam passi, quandoque etiam falsa sanctitatis persuasionem abrepti in errores vix tolerandos facti sunt proclives, & hypocrisis suam specioso pietatis velo obductam ostentarunt rudi & imprudenti plebeculae. Hi ferè sunt, qui inter alia perniciose dogmata asserere non verecundantur, *renatos posse omninò præcepta Christi nostri Domini servare*, quò sane asserto vix aliud inveniri posse crediderim periculo magis plenum, & gravissimo de justificatione hominis peccatoris articulo è diametro contrarium. Utinam verò isti homines præjudicium insigne stabiliendo suo dogmati nobis non obtruderent, ex ipsis *EXCELL. T. dictaminibus Virtuosis* petitum, ubi p. *iii.* hæc sententia gravius

12.

15
vius omnino & majori veritatis specie, quàm vellem aut
temporum ratio exigeret, ex sacris literis firmatur & a-
struitur. Existimo eqvidem *EXCELL. T.* mutasse nunc
serio animi sui opinionem circa hanc doctrinam, quæ &
in *aureolo programme* lepidis modis & merito perstrin-
gitur, non secus ac alter locus de pietate colenda in *is-*
dem Diſtaminibus occurrens nunc improbatur & ana-
thematizatur ab *EXCELL. T.* qui tamen Darmſtadii au-
toritatem fere obtinuit canonicam in ipſo Principis Re-
ſcripto laudatus, & cum elogio allegatus. Miſi id circo
programma *EXCELL. T.* actutum in eam urbem, ut vi-
deant aliam nunc eſſe mentem, quæ prius dicta rejiciat,
poſtquàm prudentior facta eſt, & ſapientior converſatio-
ne variorum & variarum in rebus ad Eccleſiam perti-
nentibus. Qualiter & frater noſter *fraterrimus Dn. D.*
Meyerus, Hamburgeniſis, palinodiam nunc canit alta vo-
ce cùm in *Muſeo ſuo*, ita me Muſæ ament, elegantiffimo,
pœnitentiam agit quaſi Salomoneam, quod aliquando
pietati ejusque exercitiis ad tempus licet exiguum admo-
dum, ideoque facile condonandum, ſeductus ab aliis, fuerit
deditus. Melius tamen ageretur nunc cum ſtatu rerum
noſtrarum, ſi iſta prius non ita ſcripta fuiſſent, & *EX-*
CELL. T. ſuperſedere poſſet inani opera retexendi de
nocte ea, ad imitationem Penelopes, quæ in clara luce
fuerunt contexta & expoſita omnium oculis. Proinde
æqui bonique conſulat monitum meum plusquam frater-
num ex ſincero & benevolo corde profluens, & niſi gra-
ve ſit, ad calamum ſuum ſcriptorium impoſterum appen-
deat membranam aliquam, cum tali ſemmate: *Scribe*
tanquam retractaturus, ut olim aliquis ſapiens edixit,

Am. Aug.

ama, tanquam ofurus, quod ut audio, Lipsiæ fecere multi.
 Quod si tamen aliquando retractationū volumen edere
 in animo habet, poterit exemplo D. Augustini speciose
 satis excusare factum suum & ad complementum operis
 adjicere pariter *Confessionum libros*, non minori certe,
 quàm Præsulis Africani, istos cum delectatione & ædifi-
 catione piorum legendos. Puritani, à Jacobo Angliæ
 Rege olim Chymici Theologiæ Doctores appellati, cer-
 te miris modis conveniunt cum hodiernis Pietistis, ne-
 que enim puræ & purgatæ suæ doctrinæ, si ipsis credi-
 mus, quintas essentias propinant populis, sed ulterius pro-
 grediuntur, & Pietatis suæ lapide Philosophico omnia
 humani generis metalla transmutare volunt in aurum
 obryzum veri Christianismi, quàm tamen artem vanam
 esse, & jam diu explosam discimus ex Physicis. Veri e-
 contra Theologi tutiorem ingrediuntur viam & remediis
 potius Galenicis utuntur in curandis animabus ovi-
 cularum suarum, præscribendo ipsis potiones bene lon-
 gas D. D. Calovii & Qventstedtii, Cataplasmos umbili-
 cales & Amuleta valde probata D. Meyeri, Balsamum
 Apoplecticum Scherzeri aut Masii, Osiandrinos bolos, &
 suppositoria Rangonia aliaque medicamenta temperata
 & tantum non insipida D. Deutschmanni ceterorumque; hu-
 jus furfuris & ævi *ἰσθίως* Orthodoxorum. Quamobrem
 uti Galenica Medicina ab omnibus peritis habetur pro
 tutiore longe & prudentiore, quàm Chymicorum metho-
 dus; ita etiam quivis oculis sanis præditus facile videt
 rejiciendos esse perniciosos istos novatores cum suis pe-
 riculosiss & nimis fortibus essentiis respectum nostrum,
 mordentibus, amplectendos autem & in sinu fovendos
 veteratores orthodoxos, qui in probatorum jam diu re-
 medio-

12.
17
rum usu persistunt, & mutationes morumque emenda-
tiones merito fugiunt, tanquam perniciosas & ad corru-
ptionem magis, quam ad salutem Reipublicæ Christia-
næ tendentes. Cujus rei insigne prorsus argumentum
est illa *Collegiorum Reverendorum contemptio & despicien-
tia* ab EXCELL. T. ipsis vitio data, qua sanè ratione evi-
lesceret dignitas nostra & pessundaretur autoritas, si u-
nicuique liberum esset à Responsis nostris dissentire il-
lisque contradicere adductis verbis sacrae Scripturae, &
rationibus utcumque prægnantibus: Oculi enim plus vi-
dent quam oculus, & quam sibi isti arrogant responden-
di de rebus in controversiam venientibus licentiam eam
utique omnem debent Collegiis Facultatibusque Acade-
micis, ab his unice & mediate sibi concessam, adeoque
nisi ingrati esse velint filii omnemque in sanctam matrem
venerationem abjecerint, non debent ab illorum dicta-
tis & placitis latum unguem discedere. Sed ubi isti jam
levissimè à plana orthodoxiæ & expedita via deflexerint,
pronus est in errores gravissimos lapsus, ut & universa-
lem Judæorum ante extremum diem conversionem ad-
struere non vereantur; quæ utut celeberrimorum an-
te hac & summorum Theologorum calculo probata fue-
rit sententia nunc tamen merito pro hæretica habetur,
postquam magnus Calovius vester & noster Menzerus,
eam sibi sumserunt impugnandam & dissensum aperte
professi sunt, quorum virorum scripta auro contra cara
nobis esse debent, & pro lydio lapide haberi, ad quem do-
ctrinarum puritas sit examinanda. Quam horrenda ve-
rò indè enasci debeant dogmata si Hebræos omnes in
Christianæ fidei communionem receperimus, obscurum
non

non est. Puto propius ab ipso Chiliasmo abesse hanc sententiam; siquidem in laxiore significato is accipiatur. Deniq; in fine Programmatís nulla est contradictio, licet multa mala in Ecclesia grassari, se conspicere profiteatur EXCELL. T. cum tantum tota scriptio eo collimet, ut ostendatur nulla neque morum neque doctrinæ Reformatione opus esse in Ecclesia nostra. Donec enim homines erimus vitia sane superabunt, quæ nec consilio, nec vi, nec prudentia, neque astu poterunt unquam aboleri, quam diu verum erit illud *Poëta* graviter pronuntiantis, *atatem Parentum nos tulisse nequiores, qui & ipse mox simus progeniem daturi vitiosorem.* Verum hæc de programme jam sufficient, Porro miror admodum, structas EXCELL. T. insidias ob Zelum maximè laudabilem, imò plane heroicum, quod sanè neutiquam debuisset ita fieri; sed recedat timor omnis & pusillanimitas. Erit sine dubio numen aliquod tutelare & mechanicum quod avertat casum EXCELL. T. quantumvis aliquando in cespitationem & titubationem abripiatur & à rationis tramite deflectat; Veniet tandem tempus diu desideratum quod *Superintendentis* dignitate ob singularem in rebus Ecclesiasticis, dexteritatem & experientiam ornabit EXCELL. T. cui jam propterea gratulatoriam acclamationem paro. Nunc enim profecto, si unquam, opus est tali & tanto viro, qui heroico Lutheri spiritu omnem Atheorum pariter ac Pietistarum rationem funditus extirpet atque pessundet; siquidem latius quotidiè malum serpit altos radices acturum Erfurti, nisi genuinum ibi tuum discipulum & alios non adulterina eruditione præditos Zelotas ego cognovissem. Quos porro
inci-

12.
19
incitabis contra Pietistas noti sunt. Et videtur utiqve magna esse Atheistas inter & Pietistas affinitas tum ratione dogmatum perniciosorum, tum præcipue ratione inconsideratæ liberiorisqve invektivæ, quâ in vitia cleri vitamqve & mores Ecclesiasticorum feruntur, id quod aliquando latius sum declaraturus in *Parallelismo Atheistico Pietistico*, si per alia quibus obruor indies magis negotia licebit. Audio idipsum jam exacte effectum fuisse ab *EXCELL. T.* in oratione deprecatoria nuper ad studiosos Lipsienses habita, qua publice retractavit comparisonem odiosam, inter lectores & studiosos pro concione institutam. Quæ proinde ad ceteras Retractationes illustri neque pænitenda erit accessio, & interea donec majus opus perficiatur separatim poterit publicari una cum ipso *Programmate* si ita consultum videatur *EXCELL. T.* Quod si ad Pietistas & Pietistarum patronos fiat dedicatio, credo eo magis crabrones irritatum iri magno nostro cum gaudio. Promitto huic rei operam meam strenuam & indefessam missurusqve sum propterea statim Francofurtum programma nunquam satis laudandum, ut amicorum, quos ibi colo & veneror complures, ope prelo typographico subjiciatur, ac totus mundus evidenter agnoscat, abrogatam nunc Jure meritoqve fuisse sententiam, de *collegiis pietatis* demonstreturqve firmiter ex ipsis rerum argumentis, non nisi summo cum Ecclesiæ periculo ac noxa prorsus inevitabili eadem posse tolerari aut institui, quoniam scandala inde enascuntur maxima & gravissima quod contraria potius omnia svadeant ex *Matth. Cap. XV. v. 12. 13.* Cæterum obligatissimum *EXCELL. T.* me esse agnosco gratus & profiteor ingenue, pariterqve

summe Reverendo *Dn. D. Alberti generali Pietistica pravitatis Inquisitori* salutem plurimam cum officiis paratissimis adscribo, quod ejus operâ & providentiâ in fiscum illata sint Exemplaria epistolæ contra me scriptæ à Winklero, qui cum Doctor sit non Academicus, sed saltim plebanus mitiorem non merebatur neque expectare poterat ab Academia Vestra celeberrima animadversionem. Hoc ipso non exigua laborum parte me levatum esse video, neque opus erit adeo, ut prolixius respondeam ejus argumentis contra me vibratis, quoniam suppressa fuere tam caute, antequam in notitiam vulgi pervenerint, igitur levi dundaxat opera defungar & brevi simpliciqve Epistola hominem adoriar, quæ simplicioribus nobis omnia credentibus vicem impleat solidæ ac plenioris refutationis, ipsum autem ulterius in suspicionem doctrinæ perversæ adducat, qui cum sit totus tantus quantum Spenerianus, & propterea in magna æstimatione sit apud fautores Spenerianismi, eo quidem magis videtur nobis oppugnandus & traducendus egregie, quo major nunc est & justior metus ne propagetur nobis quantumvis invitæ heterodoxia pietatis. Deploranda enim videtur hæc ultimorum temporum, in quæ reservati sumus, calamitas, quibus homines cetera nec insulsi nec inepti cæco aguntur falsæ pietatis stimulo, quo percipi nescio, quam nobis sanctiorem vivendi Regulam obtrudere satagunt, aliam vitam clamant instituendam, alios mores si muneri nostro, si officiis, quæ Christiana fides exigit, satisfacere cupiamus. Certe istiusmodi homines, qui ita sunt persuasi, neque praxin Ecclesiæ quæ nunc est intelligunt, nec ea unquam perceperunt, quæ Theologis

logis

12.

21

logis *γνώσις* seu Gnostico Lutheranis agenda sunt & tenenda. Quorū si vel minimam nossent partem desisterent credo ab exoso isto & invidiæ pleno opere quod nobis imponere allaborant, præter doctrinæ & fidei Christianæ Capita etiam pietatis semina instillandi animis eorum, qui curæ nostræ pastorali & Ecclesiasticæ sunt subjecti. Habeant sibi Moysen & Prophetas, habeant prædicationes nostras artificiose contextas, habeant scripta nostra moralia & Ascetica ad genium seculi attemperata, quorum monitis & dictis qui morem non gerunt, isti nunquam ad meliorem frugem redibunt tametsi obtorto eos collo ad sanctiorem vitam velimus rapere. Moribus olim antiquis rem Romanam stetit ac viguisse novimus, & fuisse quoque Pontifices maximos & Epulones Jovis, Flaminæque dialia, retineamus & nos veterem vivendi consuetudinem, & antiquum obtineamus etiam ingratissimos eorum qui novæ Reformationis gloriam sibi Calvinianorum more, quos detestor, arrogare nimis quam enixe cupiunt & desiderant. Sed bene est, me latissima spes habet, fore ut quam primum speciosa & ad oculos blandiens pietatis larva detrahatur, adversariis nostris totique *Pietismo qua tali ad lanienam Theologalem* perducto fauces & nervi omnes præcidantur gladio acutissimo *Programmatiss* EXCELL. T. quod millies exosculor, horroreque serio ac sedulo ad proferendas plures imposterum scriptiones hujus commatis, quæ nomine inclytæ Academicæ insignita cum admiratione omnium legantur & celebrentur. Vidi antehac & perlustravi non perfunctorie conciones funebres ab EXCELL. T. habitas, quæ mirum in modum commendatæ fuerunt ab Equite generosissimo

rosissimo quodam, quod essent tanquam promptuarium aliquot historiolarum & facetiarum exquisitissimarū, & illud ipsum sanè deprehendi verissimum esse, miratusque sum jure meritoque summam festivitatem ingenii tui, & leporem in dicendo scribendoque prorsus admirabilem. Sed nunc cum *Programmáticas Elegantias* considero attentius parùm abest quin mutem sententiam & palam eloquar, nihil posse ab EXCELL. T. scribi præstantius, vel magis absolutum omnibus numeris. Quapropter hæc nunc voti mei summa est, ut quam primum fieri possit plures videam nec *infeliciores Programmatum delicias*, ut EXCELL. T. Nestoreos annos ejusmodi scriptis exarandis exigat in Ecclesiæ salutem & Lutheranæ Orthodoxiæ incrementum certissimum. Neque dubito, quin suprema Majestas voto huic meo suum sit adjunctura pondus, cui & EXCELL. T. & familiam sanctissimam cum Generis svavissimis devote ac peramanter commendo.

Dab. Giesiæ Hassorum d. 1. Aprilis
Anno 1691.

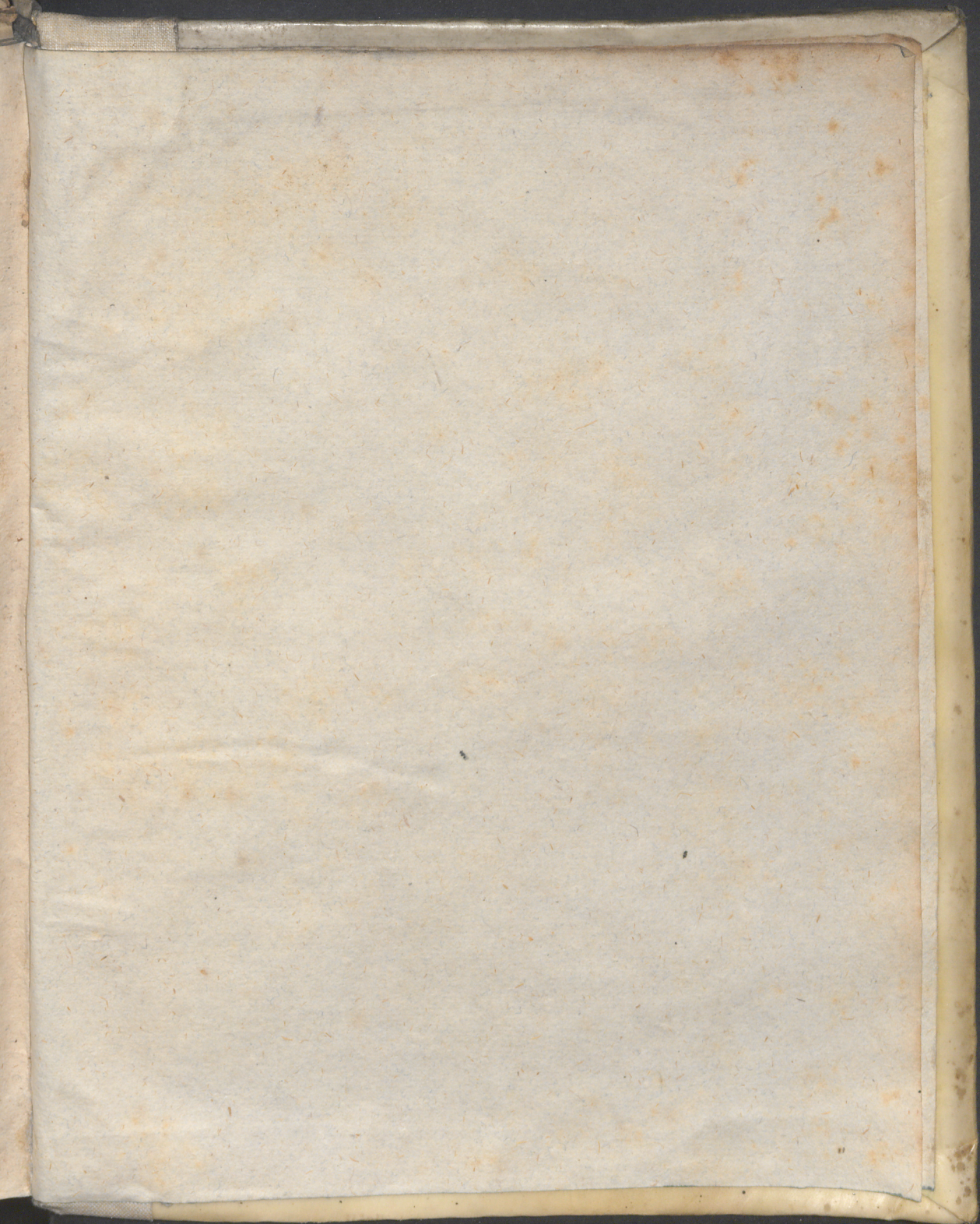
Maximè Reverendæ Excell. Tuæ

Cultor ad preces & officia
paratissimus

Philippus Ludovicus Hannekenius,
D.

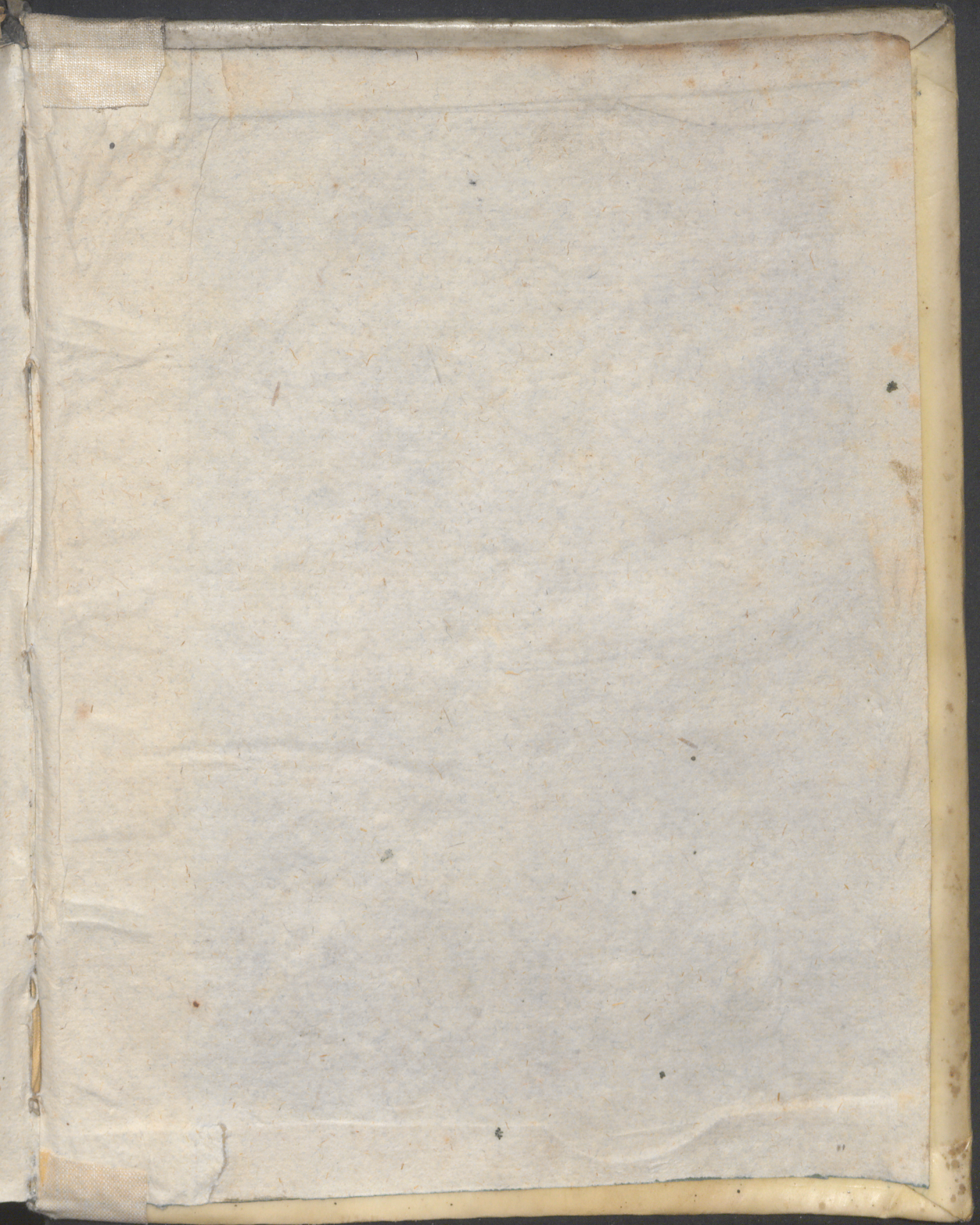

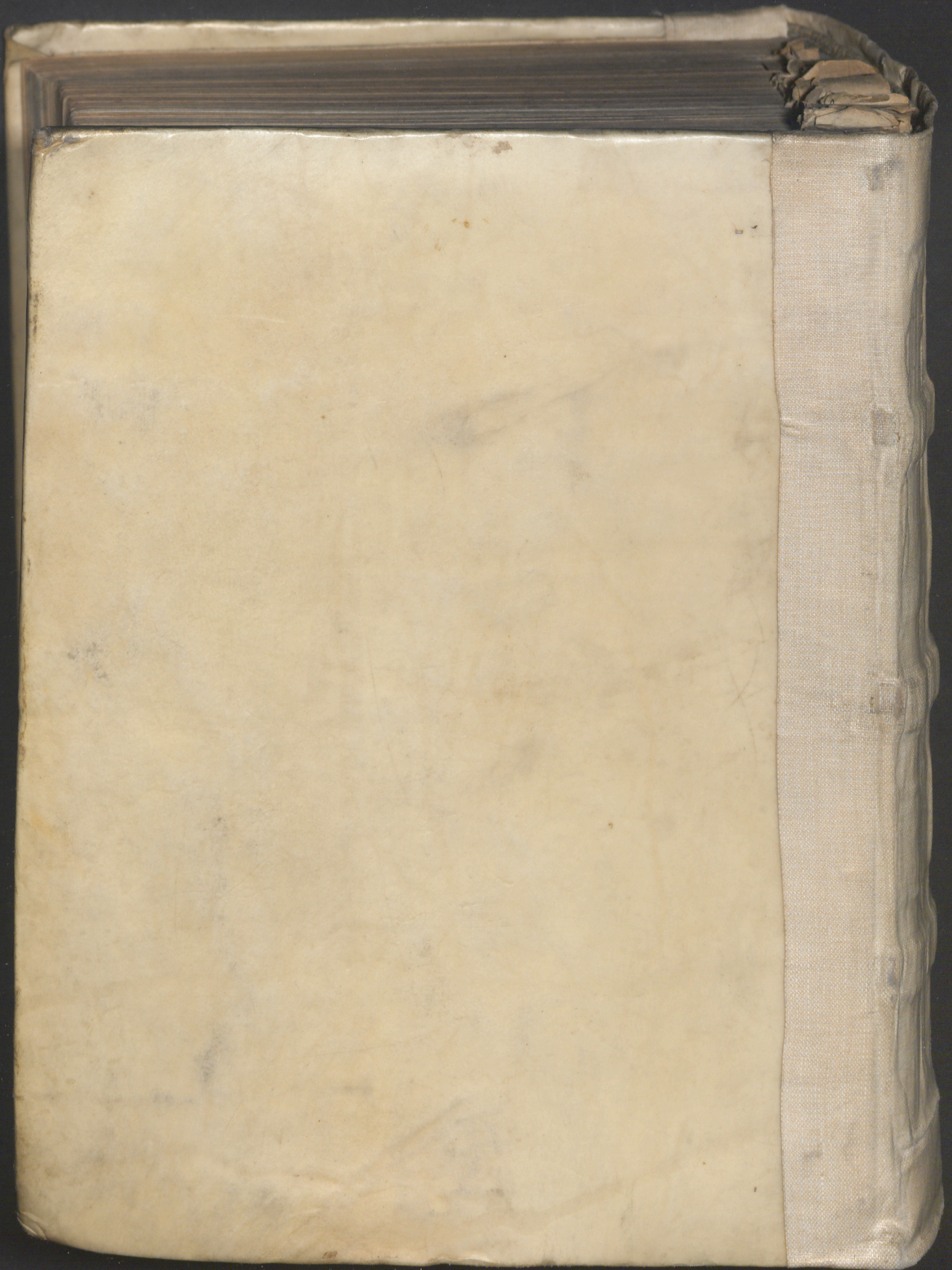

rosissimo quodam,
 liquot historiolaru
 lud ipsum sanè de
 sum jure meritoq
 leporem in dicenc
 Sed nunc cum *Pr*
 tentius parùm abel
 loqvar, nihil posse
 vel magis absolutu
 hæc nunc voti mei
 possit plures videat
licias, ut EXCELL
 ptis exarandis exig
 Orthodoxiæ incret
 to, qvin suprema
 jectura pondus, cu
 simam cum Gener
 commendo.

Dab. Gießæ Hassor
 Anno 1691

Maximè

Phil

tanquam promptuarium a-
 um exquisitissimarū, & il-
 issimum esse, miratusqve
 festivitatem ingenii tui, &
 qve prorsus admirabilem.
s Elegantias considero at-
 m sententiam & palam e-
 L. T. scribi præstantius,
 numeris. Quapropter
 , ut quam primum fieri
ciore Programmatum de
 eos annos ejusmodi scri-
 iæ salutem & Lutheraniæ
 tiffimum. Neqve dubi-
 o huic meo suum sit ad-
 L. T. & familiam sanctif-
 is devote ac peramanter

e Excell. Tuæ

preces & officia
 paratissimus

ovicus Hannekenius,
 D.

